

III XORNADAS DE RECUPERACIÓN DA MEMORIA HISTÓRICA

“A Segunda República en Carral”

Casa da Cultura (Carral)

OS NOVOS MÁRTIRES DE CARRAL: OS DE 1.936

LUÍS LAMELA

(26 de outubro do 2007)

<https://culturaaberta.gal/recuperacion-da-memoria-historica/>

Boas tardes.

Nesta intervención sobre a represión franquista dos republicanos galegos, imos falar de vidas rotas, de vontades de resistencia afogadas en moitos casos no desalento, e onde se mesturaron actitudes numantinas con tentacións de desistir e de entregarse. De abandonarse en espera dunha reconciliación que nunca chegaría, nun tempo que sopraba rápido cara a un destino que xa era imposible escapar...

Como xa coñecen, en xullo de 1.936 produxose en España un golpe de Estado por parte dos militares sublevados. Na Coruña, capital da provincia, como noutras moitas cidades españolas, triunfou ás poucas horas de producirse. O enfrontamento armado nas rúas daquela cidade, entre defensores da lexitimidade democrática –os obreiros e militantes dos partidos políticos de esquerda, obreiristas e republicanos, e dos sindicatos-, e os militares rebeldes e a Garda Civil, terminou con un saldo de máis dunha trintena de mortos e perto dun cento de feridos, practicamente todos -os mortos e os feridos- da parte dos defensores republicanos. Precisamente un deles, un daqueles mortos que se enfrontaron aos militares sublevados para intentar salvar a democracia republicana, foi un veciño desta poboación de Carral: **Miguel Rey Medes**, que tiña 20 anos de idade, e que faleceu entre os días 20 e 22 de xullo de 1.936 nas rúas da Coruña. A causa da morte, segundo o Rexistro Civil coruñés, foi por unha hemorraxia interna, expresión que ocultaba a verdadeira causa, a de feridas por disparos de arma de fogo. Miguel, xunto con outros varios compañeiros, acudiran a chamada do Gobernador civil para que defenderan o réxime republicano asaltado polos militares sublevados e pola Garda Civil.

Unha vez controlada a situación na cidade e en toda Galicia polos militares rebeldes e os seus colaboradores –os falanxistas e xapistas, grupos de extrema-dereita-, e visto o fracaso do golpe de Estado en Madrid e noutra media España, na Coruña, despois de controlar militar e gobernativamente toda a provincia, os militares seguiron o plan previamente establecido durante a conxura: represaliar fisicamente as autoridades republicanas e aos demais dirixentes políticos e sindicais para atemorizar e paralizar calquera actividade, reacción ou enfrontamento na defensa da legalidade democrática.

E como xa todos coñecemos, en Galicia non existiron fronte de batalla durante a guerra civil, pero Francisco Franco, o xeneral armado contra a II República, contou como vítimas a numerosos republicanos e obreiros galegos que foron asasinados, encarcerados, depurados, desterrados, sancionados economicamente e continuamente perseguidos, non por defender coas armas a causa da democracia republicana -que tamén, nalgúns casos se deron, como foi o caso de Miguel Rey Medes-, senón por respectar a legalidade vixente, a das eleccións democráticas de febreiro de 1.936,

soportando durante moitos anos a negra lousa da calumnia de roxos e comunistas...

E, esa represión supuxo, ademais dos prontos encarceramentos masivos, eliminar literalmente -por medio dos fusilamentos o dos paseos-, a numerosos individuos identificados polos novos donos da situación patria como roxos, comunistas ou masóns. E, para eliminalos, foi necesario escoller lugares idóneos para esta práctica, en moitos casos - non sempre- lonxe da curiosidade pública e estratexicamente situados, para producir as mortes de forma controlada e cun fácil traslado dos cadáveres ás instalacións dos cemiterios correspondentes, e, nalgúns casos, cando interesaba a súa política de medo e de terror, coa publicidade conseguinte.

Mentres tanto, as autoridades civís delegadas dos sublevados, representadas maioritariamente por gardas civís, colaboraron intensamente dirixindo -e practicando- a eliminación física dos numerosos individuos republicanos detidos nos locais habilitados para o caso, executaron as sacas e os famosos paseos, disfrazados ao efecto pola aplicación da famosa Lei de Fugas, e repartindo os cadáveres por diferentes lugares do entorno xeográfico coruñés, no próximo e no máis afastado -a ponte da Castellana na estrada Coruña-Madrid, no municipio

de Aranga, determinadas zonas dos concellos de Arteixo, Culleredo, Carballo, Carral, Coirós, Cambre, Sada, Betanzos, Oleiros e a praia de Santa Cruz, e outros diversos lugares da estrada que conduce a Lugo, como foron as terras de Guitiriz e Rábade, entre outras-, os militares franquistas buscaron lugares próximos onde encerraron aos presos condenados a morte nos consellos de guerra celebrados na cidade -a Prisión Provincial Coruñesa-, para fusilalos. E ese lugar foi na Coruña, principalmente, Punta Herminia e tamén, en ocasións, o Campo da Rata -utilizado preferentemente para os paseos, e para un fusilamento a plena luz do día con asistencia de público curioso-, e onde naquel entón existían as instalacións das baterías militares costeiras. Alí, naquela reducida contorna, presidida pola Torre de Hércules, finaron asasinados máis de 200 individuos, soterrados posteriormente no cemiterio coruñés de San Amaro. Entre todos aqueles mortos soterrados no citado cemiterio de San Amaro, ademais de Miguel Rey Medes, temos que contar tamén a dous oriúndos desta localidade de Carral -pai e fillo-, aínda que veciños da Coruña, compoñentes dun grupo de resistentes anarcosindicalista detidos durante o ano 1.937. Eles foron:

-José Brandariz Ramos, de 49 anos de idade, obreiro, natural de Carral e veciño da Coruña, anarcosindicalista, imputado na Causa 992/1937, acusado de Rebelión militar, fusilado o día 9 de marzo de 1.938, e,

-Felisardo Brandariz Souto, de 22 anos de idade, soldado, militante das JJ.LL - Xuventudes Libertarias-. , natural tamén de Carral e veciño da Coruña, imputado na Causa 1007/1937 e fusilado o mesmo día que o seu pai, o 9 de marzo de 1.938.

Namentres, os falecidos da metrópole coruñesa, como xa todos coñecemos, foron moitos máis -bastantes máis que 600-, pero os seus cadáveres foron espallados polas tapias de cemiterios, campos, camiños e cunetas de localidades da provincia da Coruña e de Lugo e soterrados en cemiterios doutros municipios, lugares como os que xa citamos anteriormente.

Alí, pois, naquel lugar próximo a Torre de Hércules –a Prisión Provincial, Punta Herminia e o Campo da Rata-, vivíronse enormes traxedias persoais, numerosos dramas familiares, e unha grande catástrofe colectiva sufrida por unha xeración espléndida e xenerosa, convertida, por mor dos pelotóns de fusilamento creados polos militares sublevados -ou polas patrullas nocturnas formadas por gardas civís, falanxistas ou membros da milicia armada denominada Caballeros de La

Coruña, que practicaron os paseos, en mártir da democracia republicana. Pero, como xa adiantamos, existiron así mesmo outros lugares nos que tamén se practicaron os asasinatos. E tamén nas terras do Concello de Carral se viviu a enorme traxedia dos paseos. E a parroquia de Beira, aquí nestas terras, foi o lugar escollido polos represores franquistas para cometer a maioría das súas tropelías e asasinatos neste municipio: 18 individuos asasinados dun total de 21 (nove no mes de agosto de 1.936, e oito no de setembro, cinco deles nun só día, o 16 de agosto de 1.936, precisamente, o día de San Roque. Dos 21, tres eran veciños de Carral).

E todos eles foron, sen dúbida ningunha, noventa anos despois de 1.846, os novos mártires, os mártires republicanos de Carral.

Inscritos no Rexistro Civil de Carral

(Período investigado: Do 20.07.36 ó 1.04.39)

Apelidos e nome Data falecemento Idade Causa do falecemento e outras observacións

-Taboada Insua, Antonio. Data de falecemento 19.07.36 de 47 anos. Hemorraxia traumática. Inscrito en virtude de carta-orden da Superioridade. Veciño de Quembre-Carral, labrador casado con Dolores Méxigos Roel, con 4 fillos.

-Salgado Núñez, Manuel. Data de falecimento 14.08.36, de 28 anos de idade. Dúas feridas de pistola. Faleceu na parroquia de Beira ás 2 horas da madrugada. Foi soterrado no cemiterio de Beira. Veciño da Coruña, albanel, casado con María Santos Varela.

-Descoñecido. Data de falecimento 14.08.36. Tres feridas de pistola. Faleceu na parroquia de Beira ás 2 horas da madrugada. Foi soterrado no cemiterio de Beira.

-Costa García, Luciano. Data de falecimento 16.08.36, de 29 anos de idade. Disparo de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño de Cambre, casado con Celsa Míguez Macey.

-Pérez Matos, Francisco. Data de falecimento 16.08.36, de 43 anos de idade. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño de Cella de Cambre e casado con Mercedes Pérez Ferreiro.

-Méndez Fernández, Francisco. Data de falecimento 16.08.36, de 23 anos de idade. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no

cemiterio da mesma parroquia. Natural de Madrid e veciño da Coruña, empregado, solteiro.

-Díez Mauricio, Antonio. Data de falecemento 16.08.36, de 20 anos de idade. Disparos de pistola. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Natural de Segovia, veciño da Coruña, empregado, solteiro.

-Rubio Sauce, Juan. Data de falecemento 16.08.36, de 24 anos de idade. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Natural de Madrid, veciño da Coruña, empregado, solteiro.

-Descoñecido. Data de falecemento 18.08.36. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre as 2 horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia.

-Ramos Martínez, José Antonio. Data de falecemento 22.08.36, de 42 anos de idade. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño de Eirís - A Coruña, xornaleiro.

-Descoñecido. Data de falecemento 2/09/36. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre a unha da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia.

-Díaz Loureda, Juan. Data de falecemento 3.09.36, de 28 anos de idade. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre as 2 horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño de Rutis-Culleredo, solteiro, xornaleiro

-Seoane Díaz, Acracio. Data de falecemento 4/09/36, de 30 anos de idade. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre as dúas horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño da Coruña, casado con Luísa Calderón Cabañas.

-Descoñecido. Data de falecemento 5/09/36. Disparos de arma de fogo. Faleceu na parroquia de Beira sobre as dúas horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia.

-Lage Baldomir, Enrique. Data de falecemento 10/09/36, de 24 anos de idade. Hemorraxia interna. Faleceu na parroquia de Beira sobre as dúas horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño da Coruña, barbeiro.

-Pérez Rodríguez, Antonio. Data de falecemento 10/09/36, de 34 anos de idade. Hemorraxia interna. Faleceu na parroquia de

Beira sobre as dúas horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño de Monelos - A Coruña, solteiro, barbeiro.

-Teijo Fernández, Julio. Data de falecemento 15/09/36, de 26 anos de idade. Hemorraxia interna. Faleceu na parroquia de Beira entre as 4 e as 5 horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño da Coruña, panadeiro.

-Hermida Montoya, Julián. Data de falecemento 29/09/36, de 29 anos de idade. Hemorraxia interna. Faleceu na parroquia de Beira sobre as dúas horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia. Veciño da Coruña, mestre nacional casado con Luz Lastres López.

-Descoñecido. Data de falecemento 3/11/36. Hemorraxia interna. Faleceu na parroquia de Beira ás primeiras horas da madrugada e soterrado no cemiterio da mesma parroquia.

- López Mallo, Joaquín. Data de falecemento 14/11/36, de 66 anos de idade. Parálises cardíaca. Faleceu no seu domicilio ás 21 horas, inscrito segundo carta-orde da Superioridade. Veciño de Tabeaio, casado con Andrea Montero López.

- Sánchez Gestal, María. Data de falecemento 25/12/36 de 24 anos de idade. Schok traumático. Faleceu no seu domicilio

segundo carta-orde da Superioridade. Veciña de Quembre-Carral, casada con José Mouriño Gómez, con un fillo.

Total: 21

Un dos inscritos como **descoñecido**, quizabes corresponda a **José Manuel Moledo Rodríguez**, dirixente coruñés do Socorro Rojo Internacional, oficial de Farmacia, casado cunha mestra corcubionesa.

AS PENAS IMPOSTAS

Definitivamente, a represión franquista realizouse sobre os membros das forzas políticas republicanas progresistas e dos partidos obreiristas -Izquierda e Unión Republicana, o PSOE e o Partido Comunista de España, e, a maior distancia, o Partido Galeguista, principalmente-, así como contra os dirixentes e militantes sindicais das dúas máis importantes organizacións sociais daquel entón, a CNT anarcosindicalista e a UGT socialista, todas elas integrantes da coalición electoral de febreiro de 1.936, a chamada Fronte Popular, así como contra os membros da Masonería e outros grupos sociais de carácter progresista. E, todos e cada un dos militantes e afiliados dos

devanditos partidos, sindicatos e grupos sociais, principalmente a súa clase dirixente, sufriron dalgunha forma a represión física, laboral e económica, ou a psicolóxica, durante os longos anos que perdurou o franquismo, en maior ou menor medida e grao, pero todos, practicamente a sufriron sen excepción algunha.

E as penas impostas máis importantes durante a represión franquista foron, sen dúbida algunha, as penas de morte, ditadas polos consellos de guerra sumarísimos e ordinarios, e os paseos -esta última pena, a máis numerosa en Galiza, imposta extra legalmente por un tribunal invisible constituído principalmente nas Delegacións de Orde Pública creadas ao efecto, compostos especialmente por mandos da Garda Civil e por dirixentes falanxistas, entre outros-.

Un dos métodos utilizados polos paseadores, foi o asasinar os elixidos fora do seu termo de veciñanza. E os veciños ou oriúndos de Carral paseados fora das terras do municipio, foron, como mínimo, tres -non investiguei os Rexistros Civís de Ordes ou Cerceda, por exemplo-, que hai que sumar os citados anteriormente.

Eles foron:

- **Luis (a) O Carral.** Polo seu alcume, quizais dedúzase como oriúndo de Carral. Foi paseado polos falanxistas e non coñecemos onde o asasinaron. Era veciño e panadeiro da Silva-A Coruña, sindicalista, membro do Ateneo libertario El Resplandor en el Abismo. Quizais conste inscrito como descoñecido nalgún dos Rexistros Cívís que investigamos.

- **José Mosquera Rivas**, de 34 anos de idade, veciño de Sumio-Carral, labrador, casado cunha tal Justa e cun só fillo. Foi paseado o día 18 de setembro de 1.936 aparecendo morto no lugar da Gándara-San Pedro de Nós. A causa do falecemento consta como Hemorraxia interna.

- **Jacobo Caramelo Alonso**, de 54 anos de idade, veciño de Carral, labrador, casado con Dolores Vázquez Crespo, con tres fillos. Foi paseado o día 1 de novembro de 1.936 en terras de Betanzos. Causa do falecemento no Rexistro Civil: Hemorraxia interna.

A maior distancia, en grao, pero non en número, séguelle a pena privativa de liberdade, coa maioría de condenas de 12 a 30 anos de reclusión maior ou menor, cunhas condicións de vida infrahumanas nos cárceres, con amoreamento, fame, arbitrariedades e brutalidades no trato aos reclusos, provocando un índice de falecementos moi importante entre os

presos. Algúns dos naturais de Carral que sufriron esta clase de represión, puideran estar representados por:

- **Juan Aguiar Brandariz**, de 23 anos de idade, soldado, natural de Carral e veciño da Coruña. Foi imputado na Causa 1007/1937 e condenado a pena de prisión.

- **José Botana Ans**, de 70 anos de idade, industrial, natural de Carral e veciño da Coruña. Foi imputado na Causa 448/1939 e condenado a pena de prisión.

- **José Rodríguez López**, de 29 anos de idade, xardineiro, natural de Carral e veciño de Vilaboa (Culleredo), pertencente ao PCE e ao Sindicato Unitario Tranviario. Foi detido e imputado na Causa 776/1936 acusado de Rebelión e condenado a pena de prisión.

Outros individuos oriúndos de Carral tiveron máis sorte cos anteriores, xa que foron acusados dos mesmos artificiais delitos e aínda que foron nun primeiro momento encarcerados, as súas causas foron finalmente sobresidas e puideron quedar despois en liberdade sen cargos, sen librarse por iso de ser acusados e acosados durante todos aqueles anos pola sociedade na que vivían, de roxos ou de comunistas. Eles foron, entre outros:

-Francisco Cañas Lozano, de 25 anos de idade, xornaleiro, natural de Carral e veciño de Vioño. Foi imputado na Causa 827/1936 e encarcerado acusado de Rebelión militar. Finalmente foi sobresida.

-Pedro Fachal Freire, de 39 anos de idade, labrador, natural de Carral e veciño de Cambre. Foi detido e imputado na Causa 78/1938 acusado de Auxilio a Rebelión. Finalmente foi sobresida.

-Antonio López Ríos, de 40 anos de idade, labrador, natural de Carral e veciño de Cambre. Foi detido e imputado na Causa 78/1938 acusado de Auxilio a Rebelión. Finalmente foi sobresida.

-Jacobo Novoa Valcárcel, de 29 anos de idade, axente de negocios, natural de Carral e veciño da Coruña, afiliado ao PSOE. Foi encarcerado e imputado na Causa 82/1937 acusado de Rebelión. Finalmente foi sobresida.

Cos encarceramentos conviviron tamén os internamentos nos campos de traballo, a depuración dos postos laborais, as penas de confinamento ou desterro en lugares afastados da residencia habitual, as sancións económicas impostas en función do patrimonio de cada un e o que supuña a ruína familiar; a persecución permanente das forzas da orde pública

franquista ao ser sinalados socialmente como roxos, comunistas ou masóns, a carencia de certificados de ser afectos ao Glorioso Movemento Nacional que os discriminaba, etc., etc. Un exemplo deste tipo de represión foi a sufrida por outro oriúndo de Carral, entre moitos, **José Gómez Naveira**, que naceu neste pobo en 1.906, e pertencía en 1.936 ao corpo Fiscal. Gómez Naveira foi suspendido de emprego e soldo - depurado- e pasou toda a guerra encerrado na súa casa, na rúa de San Andrés coruñesa, e ademais foi sancionado en varias ocasións -acusado de pronunciar frases desafectas ao novo Estado, por ser roxo, etc.-, expropiándolle tamén algúns bens inmobles. En 1.959 puido volver a exercer a súa carreira fiscal na Audiencia Provincial de Pontevedra. Pasaran 23 anos.

Outro exemplo máis, que quizais coñezan ben, podría ser o de **Germán Doval García**, de 38 anos de idade, natural e veciño de Carral, e alcalde de Ordes en xullo de 1.936, ademáis de mestre nacional. Germán estivo fuxido e foi imputado na Causa 230/1936 acusado de Traición. Condenado nun principio a morte, finalmente foi indultado.

As denuncias durante aquel tempo foron tamén un método moi utilizado polos dereitistas para arruinar aos contrincantes ou inimigos sociais ou políticos e para facerse eles cos postos

vacantes dos depurados, cesados ou encarcerados ou para beneficiarse social, laboral ou economicamente da nova situación. Pola contra, os falanxistas, como non podía ser doutro xeito, foron os que máis o practicaron. Un exemplo en Carral podémolo atopar nos seguintes documentos (datados en xuño de 1.937):

El camarada Alfredo Hermidas Gómez, de Carral no pudiendo por más tiempo silenciar los abusos que han cometido y siguen cometiendo el Alcalde y músico de la banda de Falange, Laureano Núñez Rivas y el Secretario del Ayuntamiento y también al parecer Falangista de nuevo cuño, José Llamas Esmorís, denuncia ante los Jefes de Falange Española y Tradicionalista de las J.O.N.S. los siguientes hechos: El Alcalde Laureano Núñez ha sido hará dos años aproximadamente, Secretario de una sociedad agraria en la parroquia de Cañas de este Municipio, cuya sociedad estaba afecta a la C.N.T. y era filial de la fatídica de San Pedro de Nós. En unión con el Secretario, confeccionó el último Repartimiento de Utilidades, en cuya confección intervinieron los elementos más destacados del Frente Popular de este pueblo, cometiendo en él mayor número de tropelías, aumentando considerablemente las cuotas de los contribuyentes derechistas, y rebajándoselas

a los elementos del Frente Popular. En la sesión celebrada para la aprobación de dicho Repartimiento, los Concejales Alfredo Hermidas, Juan Antonio González Amil y Francisco Espiñeira Boquete, protestaron de las anomalías cometidas en el repetido Repartimiento, y al pretender que este se pusiera de manifiesto para señalar las falsedades cometidas, el Alcalde por consejos del Secretario, suspendió la sesión caprichosamente, y a los pocos días destituyó a medio de oficio y por si y ante si a los referidos Concejales, por el enorme delito, según rezan los referidos oficios, de ser los citados Concejales INCORRECTOS. En sus informes que como Alcalde hace a las autoridades superiores, los hace tan caprichosamente y faltando tan abiertamente a la verdad que estuvo a punto de causar perjuicio gravísimos a alguna persona afecta a nuestra organización y del más abolengo derechismo. Sin faltar a la justicia podría aplicársele a este individuo la Ley de Vagos, por que su posición económica no le permite vivir en el rango social a que aspira de señorito enguantado y en realidad es comerciante en abaratija. El Secretario José Llamas Esmorís vino prestando afectuosa colaboración a las tendencias extremistas durante la etapa republicana del 1.931 al 36, sin que se haya observado poner el

más leve reparo a sin número de atropellos: Seis pleitos entablado por el Ayuntamiento y perdidos; Escuelas clausuradas caprichosamente; Cantidades cobradas de empleados ausentes de sus cargos; obras ejecutadas sin previo concurso, etc., etc. Implantado el Estado Nacionalista sigue sin variar y dando muestras palpables de poner en descrédito el nuevo Estado. Abandona sus funciones con gran frecuencia y los pocos días de la semana que viene al Ayuntamiento (puesto que él tiene la residencia en La Coruña) permenece en la oficina breves horas; pues es frecuente la llegada de personas a la Secretaria para arreglar asuntos y no encontrarle a él ni al Alcalde y sin que los oficiales den razón de cuando se hallarán presentes. Su inmoralidad es notoria; Levanta las actas sin hallarse presentes las Juntas que deben tomar los acuerdos de las mismas; modifica las cuotas del Repartimiento por si ante si, habiendo ofrecido a varios el rebaje de las mismas y luego amenaza con multas y coacciones a la Junta de evaluación y les obliga a firmar en blanco; tal hizo con el Reparto del 1.936, hecho por los elementos del Frente Popular y modificado a su gusto, expulsados estos ya del Ayuntamiento y de acuerdo con el actual Alcalde que domina a su voluntad, según rumores mediante piltrafas que le va

soltando. No hemos visto que encabezase un donativo para el Ejército de su peculio propio y en cambio tiene la poca delicadeza de no estender recibos de los donativos que recibía. Incluyó en el subsidio Pro-Combatientes y con cuotas exageradas a amigos del Frente Popular. Y en fin sigue prestando colaboración y apoyo a individuos que mangonearon durante la etapa republicana, tal lo prueba el haber nombrado hace poco Oficial temporero del Ayuntamiento a un marxista empedernido de La Coruña. Pone todo género de trabas a todo lo que redunde y tienda a favorecer el Estado Nacionalista, sirviendo como de freno a la implantación de una España Una, Grande y Libre. Véase lo que hizo con D. Leonardo Gómez de la Iglesia, Maestro Nacional, por cuyo motivo obra en este Juzgado un sumario donde se puede apreciar el proceder canallesco del Secretario Llamas y del Alcalde.

Firma: A. Hermidas Gómez. Carral junio de 1.937.

A información obtida por FET e das JONS de Carral a raíz do escrito anterior, foron as seguintes declaracións:

1. D. Leonardo Gómez de la Iglesia, Maestro Nacional de la Escuela N° 2 de niños y Administrador Subalterno de la Compañía Arrendataria de Tabacos de Carral, manifiesta: Que

visto el escrito presentado por D. Alfredo Hermida Gómez relatando varios hechos llevados a cabo por el Secretario D. José Llamas Esmorís y por el Alcalde D. Laureano Núñez Rivas, y en cuyo escrito se manifiestan anomalías y atropellos que estos dos señores realizan, informa el Sr. Gómez que tales hechos son tan solo una leve sombra de las actividades, sucias, bajas y rastreras llevadas a cabo por estos dos señores. A raíz del Glorioso Movimiento y destituídos los que componían la Corporación del Frente Popular, he sido llamado por el Secretario Sr. Llamas, quien en presencia del Comandante del Puesto de la Guardia Civil, Cabo D. Carlos Couceiro Vázquez, me hizo la oferta del cargo de Depositario de Fondos Municipales; oferta por mi rechazada, advirtiéndome y exhortando a dicho señor, que no ansiaba cargos ni prebendas y que solamente era mi deseo se corrigiesen y enmendasen los abusos, para que al fin brillase la justicia y pureza en el cumplimiento de deberes, tan en descrédito en el anterior estado de cosas, y tan indispensable a las intenciones y fines que se perseguían con el Glorioso Movimiento y tan necesario a la implantación de la nueva España, y a pesar de mis nobles consejos en las sucesivas ocasiones, estos dos Sres. Secretario y Alcalde siguen (seguramente en castigo de Dios)

ciegos y sordos, más no mudos, quizás movidos por soberbia Satánica concedida a los que Dios abandona. Sin referir aquí los hechos que me han obligado a tener un altercado con el referido Secretario, tan solo manifiesto que con este motivo ha presentado este Alcalde de acuerdo con el Secretario y ante el Sr. Juez del distrito de la Audiencia, una denuncia contra mi en la que hace constar que soy pernicioso y otros calificativos injuriosos y falsos. Mi sensibilidad y dignidad de Español me obliga a que por las Autoridades amantes de Dios y de la Patria se esclarezca si efectivamente yo soy pernicioso, no siga enseñando ni educando a nuevas generaciones a las que regento en mi cargo de Maestro y se me elimine de la sociedad, pues con gusto daré vida en holocausto de la Patria en la cual considero no deben convivir seres de tanta villanía. Ruego pues se analice mi vida a fin de que puedan desenmascarse las personas emboscadas en la nueva España.

2. D. Andrés Barbeito Fernández, Comerciante y Cartero de esta Estafeta de Carral manifiesta: *Que son ciertos la mayor parte de los hechos que se relacionan en el escrito que se le pone de manifiesto y que está firmado por D. Alfredo Hermidas Gómez. Que las concomitancias con los elementos del Frente Popular fueron y son tan notorios que aún en las actuales*

*circunstancias, se reúne con ellos con frecuencia en la Coruña y sobre todo con el Ex-Secretario Suplente de este Juzgado hoy destituido **Jesús Doval**, con el Ex-Alcalde **Eduardo Valdés** y Ex Secretario del Juzgado Municipal **D. Manuel Doval**, todos ellos destituidos hace poco, por sus actividades izquierdistas.*

*Firma: **Andrés Barbeito**.*

*3. **D. Generoso Ulloa Rodríguez**, Jefe de la Milicia Nacional de Carral, manifiesta lo siguiente: Que le consta la certeza de la mayor parte de los hechos que se citan en el escrito que se le pone de manifiesto y que lee, suscrito por **D. Alfredo Hermidas Gómez**. Que por vivir en la casa inmediata a la Casa Ayuntamiento, le consta que la mayor parte de los días no viene de La Coruña y otras solo para en la oficina breves horas, siendo frecuente la llegada de varios vecinos para arreglar asuntos en el Ayuntamiento y tener que volver varias veces por estar ausente el referido Secretario.*

*Firma: **Generoso Ulloa**.*

*4. **Manuel Barbeito Ramos**, Jefe Local de F.E.T. y de las J.O.N.S., manifiesta: Que son ciertos y evidentes la mayor parte de los hechos relacionados en el escrito que firma **D. Alfredo Hermidas Gómez**. Que el concepto que le merece el Secretario del Ayuntamiento es que hace de Agente de Enlace con los*

elementos del Frente Popular de este pueblo, con los que lleva una amistad íntima, por cuyo motivo lo tiene puesto estos hechos en conocimiento del Jefe Provincial de Falange Española en diversas ocasiones.

Firma: Manuel Barbeito Ramos.

5. D. Daniel Suárez Guerra, Cura Párroco de San Esteban de Paleo en Carral, manifiesta lo siguiente: Que es cierto que desde el advenimiento de la República, fecha en que aproximadamente (...) ...cual estado de cosas en aquella fecha de Agosto o Septiembre. Como le consta también que son ciertos la mayor parte de los hechos relacionados en el escrito que se le pone de manifiesto, que es general el rumor público que de acuerdo con el actual Alcalde desatiende sus deberes con notorio perjuicio del distrito.

Firmado: Daniel Suárez.

6. Andrés Pérez Brandariz, labrador y vecino de este pueblo de Carral, manifiesta: Que como vocal de la junta de evaluación del Repartimiento de Utilidades para el año 1.936, fue llamado por el Secretario del Ayuntamiento, que le obligó a firmar en blanco dicho Repartimiento por medio de coacciones que como labrador poco versado en estos asuntos, lo firmó, pero que él

no intervino para nada en la confección de dicho Repartimiento. Firmado: Andrés Pérez.

7. Ángel Barreiro Cabeiro, Juez Municipal suplente en funciones, de Carral, manifiesta: Que le constan varios de los hechos que se relacionan en el escrito que se le pone de manifiesto, suscrito por D. Alfredo Hermida. Que con motivo del Repartimiento General de Utilidades para el año 1.936, se presentó en el Ayuntamiento para ver su cuota y hacer la reclamación oportuna por considerarla exagerada, habiéndole manifestado el Sr. Llamas no hiciese reclamación que él se encargaría de rebajarle la cuota, cuya cuota no le fue rebajada. Y que nada más tiene que manifestar.

Firmado: Ángel Barreiro.

8. Ángel Gómez de la Iglesia, Inspector Municipal de Sanidad, de Carral, manifiesta lo siguiente: Que le consta ser cierto que desde el advenimiento de la República, fecha en que aproximadamente fue nombrado secretario de este Ayuntamiento. D. José Llamas Esmoris, observó sus afinidades con los elementos de izquierda que constituían en esos años el Ayuntamiento, y aún en la actualidad se le observa gran afecto a las mismas personas: Es cierto también que este señor Secretario pasa la mayor parte del tiempo en La Coruña,

desatendiendo las obligaciones de su cargo como tal Secretario. Que aún cuando soy lego en asuntos de Administración Municipal, formulé el criterio de que el Secretario lleva muy mal la administración y contabilidad de este Ayuntamiento, en virtud de los cuales se suceden trastornos e irregularidades en los pagos de los empleados, motivados sin duda a incompetencia o mala fe.

Firmado: José Gómez.

E aínda que o informe da Garda Civil da Comandancia da Coruña, asinado polo tenente coronel **Benito de Haro Lumbreras**, conclúe que:

Como puede verse por los cargos que el Hermida hace contra el Alcalde y Secretario, se le nota claramente un despecho y enemistad hacia ellos por el hecho de haber sido destituido y siguiendo las viejas costumbres que estaban tan arraigadas en los pueblos de Galicia no vacila en denunciarlos para originarles las consiguientes molestias, pues todos los cargos que se les hace no tienen, a juicio del instructor, importancia y en caso de resultar ciertos, y por tratarse de asuntos administrativos y de interioridad del Ayuntamiento, entiende que debía designarse por la Autoridad Gobernativa un

Delegado entendido en esa clase de funciones para depurarlos.

*Con respecto a haber sido Secretario de una Sociedad Agraria el Alcalde, dicho señor no lo desmiente, pero fue a principios del año 31 y viendo los derroteros que tomaba aquella Sociedad, como todas las de los contornos, optó por darse de baja, dejando desde luego el cargo. Interrogado el Cabo de esta Comandancia **Don Carlos Couceiro Vázquez**, que cuando se inició nuestro Glorioso Movimiento Patrio se hallaba al frente de aquel puesto, dice, que considerando a Don Laureano Núñez como elemento de derechas y de orden, porque en las elecciones del 36 actuó en el frente anti-marxista y desde aquella fecha lo vio reunido siempre con elementos de derechas, no vaciló en proponerlo para el cargo que tiene en la actualidad. No obstante y vistas las declaraciones que figuran en los escritos que me honro en devolverle a V.S. y los informes emitidos recientemente por el Oficial que suscribe, con respecto al Ayuntamiento de Carral, en cumplimiento de órdenes del Excmo. Sr. Gobernador Civil de la provincia entiende debe ser relevado de su cargo el actual Alcalde por el que en el referido informe se proponía al igual que el Secretario **Don José Llamas Esmorís**.*

Ao final aparece no referido informe, que está datado o día 11 de setembro de 1.937, unha nota marxinal manuscrita polo propio Gobernador civil coruñés co seguinte texto:

Conforme, puede destituir al Alcalde y relevado el Secretario por ser de Casares -Quiroga-. Así de sencillo...

A REPRESIÓN NOS TEXTOS LEGAIS DO FRANQUISMO

Resumindo, temos que dicir que a represión sobre as clases obreiras foi intensa e extensa, sistemática, mentres que a producida sobre os dirixentes e militantes republicanos foi máis selectiva e de maior calidade, xa que se cebou principalmente nas autoridades civís ou dirixentes máximos provinciais ou locais, como foron os gobernadores civís das catro provincias galegas, todos eles fusilados nos primeiros días da sublevación militar, sobre os deputados nacionais de Esquerda Republicana, Unión Republicana e PSOE, sobre os presidentes das Diputacións provinciais, sobre os alcaldes e concelleiros e outros destacados membros da sociedade daquel entón, tanto profesional como socialmente -médicos, avogados, empresarios, rendeiros, funcionarios, profesores, comisionistas, etc.- afiliados aos partidos frontepopulistas ou á francmasonería.

Para os numerosos paseos executados polos represores, os paralegais tribunais invisibles non dispuxeron nin utilizaron texto legal algún nos que basear a súa actuación e decisións. Soamente prevaleceu a necesidade de aliviar os locais carcerarios e minorar o traballo duns militares moi necesarios na fronte de guerra, a máis diso sementar de cadáveres toda a xeografía galega co obxectivo de atemorizar a todos aqueles que puidesen soste algún tipo de esperanza futura. Nada -ou moi pouco- se fixo anárquicamente, todo foi planificado polos represores para eliminar físicamente aos que consideraban os seus inimigos políticos ou sociais, aínda que tampouco faltaron quen se aproveitaron para pescar en río revolto, asasinando por vellas rifas ou axustes de contas por pasados agravios.

Para os fusilamentos, os principais textos legais utilizados para a represión franquista foron os Bandos de Guerra e o Código de Xustiza Militar, imputando aos civís republicanos os delitos cometidos polos propios militares sublevados que formaron os tribunais franquistas, delitos como foron os de sublevación militar, traizón á Patria, auxilio ou adhesión á rebelión, entre outros.

Os dirixentes civís republicanos, os gobernadores ou os alcaldes, por exemplo, foron castigados coa pena capital pola

súa defensa do réxime republicano, unha actitude á que estaban obrigados manter legalmente pola Constitución de 1.931, a mesma Constitución que traizoaron os militares logo de xurala defender.

E durante todo aquel cruel período promulgáronse tamén unha serie de leis, decretos e outras disposicións encamiñadas a completar a represión sobre os frontepopulistas.

Por exemplo, a **Lei de Responsabilidades Políticas** promulgada nos últimos meses da guerra civil, concretamente o 9 de febreiro de 1.939, presentándoa cun carácter esencialmente retroactivo ao afirmar no seu artigo 1º a responsabilidade política das persoas, tanto xurídicas como físicas, que desde o 1 de outubro de 1.934, e antes do 18 de xullo de 1.936, contribuíron a crear ou a agravar a subversión de todo orde de que se fixo vítima España e daqueloutras que, a partir da segunda de devanditas datas, opuxéronse ou se opoñan ao **Movemento Nacional** con actos concretos ou con pasividade grave, quedando así mesmo fora da lei todos os partidos e agrupacións políticas e sociais que, desde a convocatoria das eleccións celebradas o 16 de febreiro de 1.936, integraron a chamada **Fronte Popular**, así como os partidos e agrupacións

aliadas e adheridos a éste polo só feito de selo, as organizacións separatistas e todas aquelas que se opuxeron ao triunfo do Movemento Nacional, establecendo tipos abertos coa amplitude necesaria para que resultasen comprendidas todas as actuacións que, a xuízo do Goberno, eran merecedoras de castigo.

As condutas estimadas típicas referíanse substancialmente á vinculación á Fronte Popular, como xa citamos, á aceptación de cargos do Goberno da República ou á súa oposición ao Movemento Nacional. Polo tanto, as sancións previstas foron:

- Restritivas** da actividade como a Inhabilitación absoluta e a Inhabilitación especial.

- Limitativas** da liberdade de residencia como o Estrañamento, a Relegación ás posesións africanas, o Confinamento e o Desterro.

- Económicas** como a perda total dos bens, o pago de cantidade fixa e a perda de bens determinados.

A todos elas, o **artigo 9º** agregaba, para casos excepcionais nos que os feitos realizados polo inculpado revestisen carácter de gravidade extraordinaria, a **perda da nacionalidade española**, aplicada a numerosos dirixentes políticos exiliados.

Esta responsabilidade política contemplouse tamén como un plus da que derivaba de ser condenado pola xurisdicción militar por algún dos delitos de rebelión, adhesión, auxilio, provocación ou indución á mesma, ou polos de traizón en virtude de causa criminal seguida con motivo do Glorioso Movemento Nacional, establecendo tamén que en todo caso impoñeríase unha sanción económica que podería ir soa ou acompañada dalgún dos outros dous grupos, deixando a sanción de ser persoal, ao establecerse que as sancións económicas fariáanse efectivas, aínda que o responsable falecese antes de iniciarse o procedemento ou durante a súa tramitación.

Así mesmo, a **Lei para a Represión da Masonería e o Comunismo** supuxo un salto cualitativo na represión desenvolvendo medidas administrativas de depuración individual iniciadas nos primeiros meses da guerra civil, ao completar as actuacións xurdidas por lei o 10 de novembro de 1.939 e das anteriores Comisións de depuración nadas nos momentos iniciais da contenda incivil.

A lei de represión da masonería e o comunismo foi promulgada o día 1º de Marzo de 1.940 e foi unha decisión encamiñada directamente, e aplicada tamén con carácter retroactivo, ao

castigo dos que o novo réxime tivo sempre polos seus tradicionais inimigos: os liberais. Con todo, os feitos sancionados tiveron vida nunha época e dentro dun réxime legal que autorizaba o funcionamento da masonería en España, e cuxa organización figuraba inscrita no Rexistro de Asociacións.

A aplicación con carácter retroactivo das leis penais, como todos coñecemos, vai en contra dun principio consagrado e secular de procedemento criminal, e o artigo 5º da devandita Lei Especial, ao definir e castigar o delito de masonería, respectando ese principio universalmente recoñecido establecía que dito delito ía ser castigado a partir da publicación da lei, e, polo tanto o seu espírito era o de constituír unha sanción penal para o que en diante a desafiara ou faltase ao propósito da nova disposición. É evidente, pois, que a Lei en si non tiña carácter retroactivo, pero, a maiores o mesmo texto legal na parte expositiva ofrecía tamén esa interpretación. Con todo, o Tribunal Especial nacido a raíz da promulgación daquela, infrinxiu a súa propia lei unha e mil veces, condenando aos procesados en contra da propia norma legal vixente.

A lei definía no artigo 2º a quen consideraba masóns e comunistas, estes últimos con gran amplitude e orixinalidade:

indutores, dirixentes e activos colaboradores da tarefa ou propaganda soviética, trotskista, anarquista ou similares.

Únase a isto, para valorar o carácter esencialmente represivo desta lei, a imposición contemplada no artigo 8º, en determinados casos da inhabilitación perpetua e o castigo coas referidas penas privativas de liberdade –reclusión maior ou menor-, da propaganda que exaltase os principios ou os pretendidos beneficios da masonería ou do comunismo ou sementase ideas disolventes contra a relixión, a Patria e as súas institucións fundamentais e contra a harmonía social.

Como podemos apreciar por este pequeno percorrido polo articulado, a lei creou tamén unha xurisdición especial e o contido material da norma, o seu carácter retroactivo na aplicación práctica, a formulación dos seus tipos e a severidade das súas sancións, fixeron que dita lei considérese hoxe en día como un claro exemplo do que é un Dereito Penal totalitario. As penas, como tamén sinalamos ían desde a incautación de bens ata a reclusión maior e os masóns, aparte das sancións económicas quedaban automaticamente separados de calquera emprego ou cargo público, establecéndose penas de 20 a 30 anos de prisión para os graos superiores, e de 12 a 20 anos para os cooperadores.

As actuacións depuradoras foron en todo caso minuciosas e completas, sen concesión algunha á caridade humana, á compaixón ou á clemencia. E condición sine qua non para calquera intento de posible rehabilitación - na maioría dos casos, imposible- foi o requisito da retractación, e nesta, a denuncia dos nomes de varios compañeiros para que o Tribunal Especial non a declarase insincera. A propia Lei obrigaba a realizar as declaracións de retractación que tiñan que presentar os masóns ante as novas autoridades franquistas, resultando ao final e frecuentemente unha trampa mortal para todos eles. Na maior parte das declaracións presentadas, segundo os xuíces instrutores omitíase consignar algúns dos extremos de interese, considerando de forma completamente arbitraria que ditas retractacións ocultaban extremos de interese ou que carecían de datos de interese, ou non axustadas á lei, ou que se omitira extremos de importancia dos que a Lei esixía a súa manifestación ou as declaraban insinceras, decisión que levaba implícita poder procesarlles con resultado case sempre de penas de prisión ou de confinamento en lugares afastados centos de quilómetros do seu domicilio habitual sen medios económicos para sobrevivir. E, é, que, nunha represión extrema e continuada durante a

contenda fratricida e a longa posguerra, resultaron asasinados polo franquismo numerosos masóns en España e unha vez terminada aquela, máis de 20.000 foron encarcerados ou confinados, ademais de impoñer outras sancións económicas ou de privación de dereitos civís e humanos.

E todas estas leis represivas, conviviron con outras disposicións que tamén castigaron aos republicanos y demais forzas progresistas, como a depuración dos docentes, os Tribunais de Honor, etc, continuando desenrolando outras medidas administrativas de depuración individual que xa se iniciaran nos primeiros meses da guerra. Así mesmo, a actuación das Comisións de Depuración foise completando, sistematizando e homoxeneizando pola lei de 10 de novembro de 1.939 que regulou a depuración de toda clase de funcionarios. E as sancións a impoñer, sempre na vía administrativa -e sen posible recurso-, foron, dacordo co artigo 1:

-Traslado forzoso con prohibición de solicitar cargos vacantes durante un período de un a cinco anos.

-Postergación desde un a cinco anos.

-Inhabilitación para o desempeño de postos de mando ou de confianza.

-Separación definitiva do servizo

EPÍLOGO

Miles de persoas en Galicia, e centos de miles en España, sufriron durante moitos anos, despois de finalizada a guerra civil, a presión e o acoso, a depuración ou a cárcere, a ruína familiar e a fame e o desprestixio social, até que, en 1.969, trinta anos despois, Francisco Franco viuse obrigado, ao fixar as leis penais vixentes a prescrición dos delitos aos 30 anos, a conceder a amnistía xeral. E tardariamos algúns anos máis en recuperar a democracia actual.

Como conclusión, diremos que coa sublevación franquista iniciouse o ocaso dos soños dunha brillante xeración de galegos, anubréndose o horizonte coa máis sombría desesperanza, principiando tempos de terribles frustracións. Non existe dúbida algunha, na nosa opinión, que da represión franquista en Galicia aínda existen universos estancos e impenetrables que é necesario investigar e recuperar para recuperar tamén aos seus protagonistas. E neste acto en Carral recuperamos algúns deles. A guerra civil española foi un horror e a posguerra -ou os anos da vinganza- unha continuación dese horror. Foi como unha inmensa cárcere sen

esperanza onde os republicanos foron encerrados -ou inhabilitados- logo de longos interrogatorios nunha represión posbélica continuada, irrompendo o pesadelo na vida cotiá cunha permanente ameaza psicolóxica que ensombrecía a vida, abríndose a caixa de Pandora das ansiedades e dos temores que xurdiron polo desvarío, a fame e o medo, xurdindo tamén naquela situación de desamparo, naquela época mesquiña, veciños que querían ver pasar o cadáver dos seus considerados inimigos de quen cobizaban a casa, o coche, a muller e a facenda...

Foron aqueles tempos de miseria humana, no que vivir foi sinxelamente sobrevivir, como unha sorte de museo dos horrores cotiáns, con personaxes que se moveron entre a desesperación e a resignación e que nunca puideron recuperar o control sobre as súas propias vidas, nin construírse un mundo no que vivir. Homes que tiveron a mala sorte de nacer aquí e nunha época equivocada. Para uns, pasaría moito tempo para volver recuperar o perdido acougo e a liberdade, para outros, nunca chegaría...

E a responsabilidade histórica de desencadear aquel período bárbaro, e de prolongalo máis aló da vitoria, ten nomes coñecidos difíciles de deixar de lado. En conclusión, a obsesión

represora do réxime de Francisco Franco, con toda a súa teoría do contubernio xudeo-masónico-marxista, ata con tintura de cruzada, hai que entendela dentro do contexto internacional da evolución dos fascismos europeos e dentro da gran crise da democracia liberal en torno aos anos trinta. Os ditadores que emerxeron entón consideraron ante si dous flancos adversos que debían eliminar de raíz: por unha banda os teóricos da liberdade, igualdade e fraternidade, defensores dos dereitos do individuo, a tolerancia, a liberdade de crenzas e do sistema democrático, en contra de absolutismos ou ditaduras, é dicir, os masóns e librepensadores, os republicanos; e doutra banda, os movementos obreiros e o espectro do triunfo da revolución rusa.

Contra uns e contra outros actuaron drasticamente desde Mussolini a Francisco Franco, pasando por Adolf Hitler. Contra estes últimos, os obreiros e sindicalistas, fíxose unha represión masiva, e contra os masóns e os dirixentes republicanos en xeral, unha represión selectiva, pero non menos cruel e intensiva.

E nada máis por hoxe.

Moitas grazas pola súa atención.